

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ ТА КОРПОРАТИВНОМУ ШАНТАЖУ

Дацюк В.Б.,

*аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
та міжнародного кримінального права
Ужгородського національного університету*

10 жовтня 2013 року Верховна Рада України прийняла так званий антирейдерський закон[1], яким було внесено зміни до низки законів та кодексів в частині протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, а КК було доповнено двома новими статтями: ст.205-1 (підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців), ст. 206-1 (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації). Однак юристи стверджують, що внаслідок розмитих та нечітких формулювань нових статей ефективно протидіяти рейдерам не вийде[2]. При цьому КК і без того містить близько двох десятків норм [3], за якими можна кваліфікувати дії, пов'язані із протиправним захопленням підприємств. В той же час відсутність законодавчого

визначення поняття рейдерства та його ознак значно ускладнює реальну можливість притягнення рейдерів до відповідальності. Крім того поряд з проблемою рейдерства сьогодні постає проблема корпоративного шантажу (грінмейлу), який за своїми об'єктивними ознаками також може виступати частиною злочинної схеми з рейдерського захоплення підприємства.

В результаті проведеного нами опитування серед 184 практикуючих юристів, викладачів, а також студентів юридичних вузів 68% респондентів вказали, що чинний Кримінальний кодекс України недостатньо охороняє корпоративні права фізичних та юридичних осіб. При цьому 76% опитаних висловилися за введення в КК спеціальної статті, яка б передбачала відповідальність за рейдерство, а 66% підтримали криміналізацію корпоративного шантажу (грінмейлу).

Проблема рейдерства сьогодні є центральною у дослідженнях проблем кримінально-правової охорони корпоративних відносин. Кваліфікація протиправного захоплення підприємств за наявними статтями КК ускладнюється тим, що рейдерство в більшості випадків зовні виглядає як звичайне комерційне поглинання, а довести в ньому наявність ознак вимагання, шахрайства, протидії законній господарській діяльності чи інших злочинів дуже важко або взагалі неможливо. Саме тому більшість кримінологів вважають необхідним та обгрунтованим введення до чинного КК спеціальних норм, які б передбачали відповідальність за діяння, пов'язані з рейдерством. Однак, як слушно відзначають Н.О. Гуторова [4] та Я.І. Соловій [3], якщо криміналізації буде піддане рейдерство як система взаємопов'язаних дій, а не окремі дії, що входять до цієї системи, то виникне проблема доведення суб'єктивних ознак системи рейдерських дій у цілому, тобто умислу на протиправне захоплення підприємства. Тому більш доцільним є встановлення комплексу норм, які передбачатимуть кримінально-правову охорону корпоративних відносин (організація рейдерського нападу; фальсифікація рішення загальних зборів акціонерів або рішення ради директорів (наглядової ради); незаконні операції з акціями або частками акціонерного капіталу або капіталу контролюючого товариства тощо) [3-5].

При цьому, на думку радника ЮФ «Василь Кисіль і партнери» Наталії Даценко-Білоус, повинен бути один документ, в якому було б чітко вказано, які діяння визнаються рейдерством, а які ні [2]. Це б значно спростило формулювання диспозицій нових статей КК. Бланкетний характер таких статей дозволив би оперативно реагувати на зміну способів та технологій рейдерства шляхом внесення відповідних змін до корпоративного, а не кримінального законодавства. Вважаємо, що в цьому питанні досить цікавим є досвід США, де діє прийнятий у 1970 році Закон Ріко [6], спрямований на боротьбу з організованою злочинністю, в тому числі незаконне

заволодіння часткою в бізнесі шляхом вимагання, корупції, рекетирських схем чи пов'язаної з цим діяльності. Даний документ закріплює перелік діянь, при вчиненні двох із яких особа визнається рекетиром або рейдером та підлягає кримінальній відповідальності.

На пострадянському просторі спроба дати законодавче визначення поняття рейдерства та встановити кримінальну відповідальність за його вчинення не так давно була здійснена в Казахстані [7]. Зокрема відповідно до Закону від 11 січня 2011 року рейдерством вважається незаконне придбання права власності на частку участі в юридичній особі, майна або цінних паперів юридичної особи, встановлення контролю над юридичною особою внаслідок: 1) навмисного спотворення результатів голосування; 2) перешкоджання вільній реалізації права при прийнятті рішення вищим органом; 3) внесення до протоколу зборів, в виписки з них завідомо недостовірних відомостей про кількість голосуючих, кворум або результати голосування; 4) проведення завідомо недостовірного підрахунку голосів або обліку бюлетенів для голосування; 5) блокування або обмеження фактичного доступу акціонера, учасника, члена органу управління або члена виконавчого органу до голосування; 6) неповідомлення відомостей про проведення зборів; 7) повідомлення недостовірних відомостей про час і місце проведення зборів, засідання; 8) голосування від імені акціонера, учасника або члена органу управління за свідомо підробленою довіреністю, шляхом порушення або обмеження права переважної купівлі цінних паперів; 9) умисне створення перешкод при реалізації права переважної купівлі цінних паперів; 10) інші незаконні способи, що спричинили істотне порушення прав і законних інтересів фізичних і (або) юридичних осіб, держави. Вважаємо, що даний досвід також є корисним в ході удосконалення кримінально-правової протидії рейдерству в Україні.

Комплексна кримінально-правова охорона корпоративних відносин, на наш погляд, повинна також передбачати відповідальність за корпоративний шантаж, що було підтверджено результатами проведеного нами опитування. Як самостійне діяння, корпоративний шантаж (грінмейл) спрямований на одержання неправомірної вигоди шляхом примушування корпорації викупити акції грінмейлера за значно завищеною ціною. На відміну від фактів рейдерства в Україні випадки корпоративного шантажу особливо не афішуються. Однак практикуючі юристи стверджують, що в Україні практика грінмейлу присутня. Тільки в більшості випадків такі дії не ідентифікуються як шантаж, а зовні виглядають як послідовне відстоювання акціонером своїх законних прав [8]. При цьому в Україні тактику корпоративного шантажу часто використовують в схемах недружніх поглинань. Тут важливо, щоб позови ображених міноритаріїв начебто випадково

співпадали з інтересами певних промислово-фінансових груп [9]. Поняття та ознаки корпоративного шантажу також потребують законодавчого визначення.

При формулюванні спеціальної статті в КК за корпоративний шантаж (грінмейл), на нашу думку, необхідно звернути увагу на наступні моменти.

По-перше, слід враховувати, що дії грінмейлера можуть мати характер злочинних у таких випадках:

- грінмейлер досягнув своєї мети та змусив корпорацію викупити належні йому акції за значно завищеною ціною;
- мети досягнуто не було (наприклад, судом було встановлено безпідставність вимог грінмейлера), однак внаслідок тривалого блокування роботи корпорації остання зазнала значних збитків.

По-друге, криміналізація корпоративного шантажу повинна враховувати диференційований підхід залежно від наслідків діяння. Зокрема корпорації можуть бути нанесені значні фінансові збитки або така корпорація взагалі може бути доведена до банкрутства. Останнє можливо у випадках, коли грінмейлер протиправним шляхом заволодів 50%+1 акцій, скликав загальні збори та забезпечив прийняття рішення про викуп його акцій товариством, в результаті чого останнє стає неплатоспроможним.

По-третє, слід враховувати, що запровадження кримінальної відповідальності за корпоративний шантаж до певної міри може негативно позначитися на можливості захисту законних вимог акціонерів: оскарження ними незаконних рішень та дій вищих органів корпорації може бути необґрунтовано розцінено як блокування роботи підприємства. Тому вважаємо, що в КК доцільно також передбачити кримінальну відповідальність за незаконне блокування законних вимог акціонерів.

У підсумку вважаємо за потрібне відзначити, що вирішення розглянутих у даній статті питань потребує ґрунтовних наукових досліджень, які слід здійснювати спільно фахівцям у сфері корпоративних відносин, кримінології та кримінального права.

Список використаних джерел

1. Закон України від 10.10.2013р. № 642-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/642-18>
2. Парламент атаковал рейдеров. Введена уголовная ответственность за захват предприятий [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.fixygen.ua/news/20131011/parlament-atakoval.html>
3. Соловій Я.І. Проблеми кваліфікації діянь, пов'язаних із захопленням підприємств (рейдерства) [Електронний ресурс] / Я.І. Соловій // Режим доступу: <http://azov-academy.usoz.org/publ/7-1-0-129>
4. Гуторова. Н. Щодо встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство. Н. Гуторова // Юридичний радник. – 2007. –№2 (16). – С.6–9.
5. Кальман О.Г. Рейдерство: причини та заходи протидії / О.Г. Кальман, М.А. Погорецький // Вісник Запорізького юридичного інституту ДДУВС. – 2009. - №3. – С.150-160.
6. Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act (RICO) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/content/rico-act.html>
7. Борьба с рейдерством в Казахстане [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.fbs-offshore.com/borba-s-rejderstvom-v-kazaxstane/#>
8. Алексеев І. Грінмейл як частина сучасних корпоративних відносин [Електронний ресурс] / Ігор Алексеев // Правовий тиждень. - №24. - 18 червня 2010.
9. Козка А. «Зелёные почтальоны»: особенности украинского гринмейла [Електронний ресурс] / Александр Козка // Режим доступу: <http://director.com.ua/bezopastnost/%C2%ABzelenye-pochtalony%C2%BB>

Науковий керівник: Попович Володимир Михайлович, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України